

MADANIYAT VA MA'RIFAT

Boltaboyev Abdug'ani Mamirovich
Farg'ona davlat universiteti
Harbiy ta'lim fakulteti o'qituvchisi

Bilim nima va madaniyat nima?

Bilim insonning jismoniy va ruhiy dunyoni o'rganishi yig'indisidir.

"Bilim", ya'ni "tushunish" haqidagi "bilim" odamlarning o'z tadqiqotlari orqali ob'ektiv borligini kashf etganligini tushunish va o'rganishni anglatadi. Bu g'oyalar birma-bir kashf qilinadi, shuning uchun ularni "bilim nuqtalari" deb atashimiz mumkin. Bu bilim nuqtalari moddiy olamning hodisa va qonuniyatlarini va, albatta, ma'naviy olamga ma'lum bo'lgan turli qonuniyatlarni o'z ichiga oladi.

Madaniyat - bu ma'lum bir mintaqadagi inson hayotining elementlari: kiyim-kechak, toj, adabiyot, narsalar, oziq-ovqat, uy-joy, sayohat va boshqalar uchun umumiy atama bo'lib, nafaqat bu narsalarga mos keladigan ob'ektlar. Madaniyat nisbatan mavhum tushuncha bo'lib, u ma'naviy darajada mavjud bo'lib, lekin shu tushunchalarga mos keladigan sub'ektlarni o'z ichiga oladi.

Oddiy qilib aytganda, madaniyat insonning ma'naviy faoliyati mahsulidir va jismoniy ob'ektlarning hosilasidir.

Biz qandaydir odamning bilim darajasini imtihonsiz va diplomsiz aniqlab bo'lmaydigan darajada deymiz. Madaniyatda ham shunday, odamda madaniyat bor deymiz, qanday qilib hukm qilish uchun asos berish kerak? Baholash orqali bilim miqdori aniqlanadi, bu bizga eng intuitiv, agar noto'g'ri bo'lsa, lekin odatda hukm qilish uchun ishonchliroq asosni beradi.

Boshqacha so'zlar bilan aytganda, odamning o'qishi bilimni o'zlashtirishini, o'zlashtirgan bilim miqdori esa madaniyatli yoki yo'qligini ko'rsatadi.

Albatta, kimdir o'qiydi, singdirmaydi, singdiradi va o'zgartirmaydi, natijada madaniyatga integratsiya, hissiy past bo'ladi. Bunday misollar ko'p, ammo inson madaniyatini aniqlash uchun kitob o'qish - bu katta ma'lumotlarning eng oson va eng oqilona usuli.

Bilim madaniy darajani aniqlashi mumkin, ammo madaniyat, albatta, bilimlarni o'rganish bilan cheklanmaydi. Madaniyatni bilimdan ustun qiladigan narsa shaxsiy, ijtimoiy tafakkur, ma'naviy narsalardir.

Nega biz faolroq madaniy almashinuvga chaqiramiz? Chunki tub madaniy mintaqalar bir-biridan ehtiyotkor, bir-biridan mustaqil, bir-biriga dushman. Faqat almashish va tarqatish orqali biz birgalikda rivojlana olamiz.

Keling, oddiy analogiya qilaylik.

Diniy bilim va diniy madaniyat. Bu misol keltiriladi va uni aniqlashtirishga hojat yo'qligi hisoblab chiqiladi, bilim va madaniyat o'rtasidagi farq nima ekanligini hamma biladi.

Din uchun bilim tushunish, madaniyat esa nazoratdir. Bilim - bu dinning kelib chiqishi, tarixi, yo'nalishi va mumkin bo'lgan kelajagi va turli diniy marosimlarni bilishdir va diniy madaniyatga kirish uchun siz uning nazoratini tanangiz va ongingiz bilan qabul qilishingiz kerak.

Bilim amaliy, madaniyatda amaliy bilim bor, foydasiz bilim bor, bilimdan tashqari falsafa va dinning boshqa mazmuni ham bor. Bilim to'g'ri va noto'g'ri, nisbatan ob'ektiv mantiqiy hukm va madaniyat asosan yurak tomonidan baholanadi.

Shunday qilib, biz hammamiz yangi bilimlarni qabul qilamiz va yangi bilimlarga intilamiz, deymiz, lekin biz chet el madaniyatlariga juda optimistik emasmiz. Madaniy infiltratsiya va madaniy evolyutsiya yaxshi so'zlar emas, chunki bu boshqa madaniyatlarning bosqinini anglatadi, shuningdek, o'z madaniyatining omon qolish ehtimoli kamayadi.

Bilimni so'zsiz qabul qilish mumkin va madaniyatni hisobga olish kerak.

Madaniyat nazariyasi va tarixini ochib berishda ular nafaqat din, axloq, san'at, balki fan, falsafa haqida ham gapiradilar. Ko'pgina tadqiqotchilar haqiqat madaniyatning eng yuqori qadriyatlaridan biri, bilim va ta'lim uning ajralmas tarkibiy qismi, oqilonalik va intellektual rivojlanish madaniyat mezoni ekanligiga ishonishadi. Bularning barchasi haqiqat va mutlaqo to'g'ri emas, chunki madaniyatni tushunish bir vaqtning o'zida sivilizatsiyaga xos bo'lgan narsalarni o'z ichiga oladi.

Darhaqiqat, aqlli odamning butun hayotini qamrab oladigan ulkan bilim sohasi mavjud. Bu inson ongining faoliyat sohasi bo'lib, usiz na madaniyat, na sivilizatsiya rivojlanishini tasavvur qilib bo'lmaydi. Bilishning bevosita maqsadi bilimdir, lekin hech qanday emas, balki haqiqat, ya'ni "haqiqat" tushunchasi bilan belgilanadigan narsadir. Bilim, shubhasiz, g'ayritabiiydir; tabiatning o'zi hech narsani bilmaydi, chunki u uchun haqiqat va yolg'on yo'q. Bilgan odam dunyoni egallaydi, unga kirib boradi va uni fikr bilan qamrab oladi. U jonsiz va tirik dunyoga nisbatan dunyoni ham, o'zini ham aqliy tartibga soladi, shakllantiradi.

Shu bilan birga, bilim har xil bo'ladi: ilmiygacha bo'lgan, ilmiy va ilmiy bo'lmagan, amaliy va fundamental, "sof", ya'ni bevosita manfaatga yo'naltirilmagan. Lekin har qanday holatda ham u sivilizatsiya rolini bajarishga qodir va bajarmoqda. Haqiqiy bilimsiz sivilizatsiyani amalga oshirish mumkin emas, hayotni, jamiyatni va insoniy munosabatlarni oqilona tashkil etish, hayotning farovonligini va umuman taraqqiyotni oshirish mumkin emas. Bilim sivilizatsiyaning sharti va qurolidir. Uning jarayonida aniq amaliy maqsad bo'lmasa ham foydalidir. Shuning uchun o'rta asr faylasufi Rojer Bekon tomonidan olingan "bilim - bu kuch" formulasi to'g'ri. Bilish jarayoni - bu foydalanish mumkin bo'lgan haqiqatni izlash (boshqa masala - kim,

qanday va qachon). Boshqa bir Bekon, zamonaviy faylasuf Frensis, biz qanchalik ko'p bilsak, shuncha ko'p narsaga qodir ekanligimizga to'g'ri ishongan. Bilim tufayli biz dunyoni o'zgartirishga, nafaqat hayotiy, balki ma'naviy ehtiyojlarimizni qondirish va rivojlantirishga qodirmiz. Binobarin, bilim tsivilizatsiya hodisasi (ko'p jihatdan uni tug'diruvchi), haqiqiy bilim (haqiqat) esa uning qadri ekanligiga shubha yo'q.

Ammo bilim (xususan, ilmiy) madaniy hodisami? Haqiqat ham yaxshilik, go'zallik va iymon bilan birga uning eng oliy qadriyatlaridanmi? Bu savollarga aniq va oddiy javoblar yo'q. Qolaversa, sivilizatsiya va madaniyat mos keladigan jihatlarida bilim madaniyat maydoniga kirib borishi aniq. Sivilizatsiya madaniyatning mavjudligi va rivojlanishini ta'minlaydigan jihatlarida bilim, bilim nihoyatda qadrlidir. Madaniyatli odamni vahshiydan ajratib turuvchi hayot va xulq-atvor shakllari odatda oqilona, bilimga asoslangan, hayotni ma'lum darajada oliyjanob va madaniyatli qiladi. Biroq, madaniyatni sivilizatsiyaga, madaniyatni esa sivilizatsiyaga tushirib bo'lmaydi. Gap tsivilizatsiyaning yaqqol amaliyligi va madaniyatning "amaliy emasligi" da emas, balki ikkalasining ham turli yo'nalishlarida. Sivilizatsiya insonga bu dunyoda yaxshiroq joylashishga, uning (ko'proq qulay) jismoniy va ma'naviy mavjudligini ta'minlashga yordam beradi. O'z navbatida, madaniyat inson tabiatining o'zining takomillashuvi, inson shakllanishi, uning ma'naviy kamolotining yuksakligi va nozikligi ifodasidir. Madaniyat - bu insoniylik shakllarining yig'indisi (va qulaylik emas!), hayotning ma'naviyati. Bu qadriyatlar majmui, ya'ni insoniy munosabatlar bo'lib, ularda, tashuvchilarda bo'lgani kabi, bu insonparvarlik, olijanoblik amalga oshiriladi va shakllanadi.

Endi savollarni beraylik: bilim haqiqatan ham ana shu shakllardan biri, haqiqat esa shu qadriyatlardan birimi? Bilim bizni olijanob qiladimi va agar shunday bo'lsa, qay darajada va qay darajada? Bu savollarga javoblar ham biz qanday bilim haqida gapirayotganimizga va "haqiqat" so'zining qaysi ma'noda qo'llanishiga bog'liq.

Albatta, bizning zamonamizda nodon odamning madaniyatsiz yoki madaniyatsiz ekanligi juda aniq. Binobarin, madaniyat uchun bilim, bilim, ta'lim va ma'rifat zarur. Ammo, aksincha, ma'lumki, biror narsani bilish va bilishning o'z-o'zidan odamni na mehribon, na yovuzroq, na oliyjanob, na pastroq qilib qo'ymaydi. Idrok va bilim, umuman olganda, betaraf qiymatdir. Har holda, ilmiy bilim, fanning haqiqati. Olim o'z qiziqishini jamiyat hisobiga qanoatlantiradigan odam degan hazilda haqiqat ko'p. Bunday qiziquvchanlik qiziquvchanlik, bilishni istamaslik holatidan qimmatroqdir. Ammo bilimga, bilishga bo'lgan intilish, agar biz faktlarni bilish haqida emas, balki maxsus bilim turi, hayot haqiqati, uning ma'nosi haqida gapiradigan bo'lsak, madaniyatga tegishli.

Masalan, falsafa madaniyat bilan kamroq ishtirok etadi, u qanchalik ob'ektiv ijobiy fan bo'lishga, dunyoni qat'iy va aniq bilishga intiladi. U hayot mazmuni, inson borlig'ining azaliy muammolari va uning qadriyatlari bilan qanchalik ko'p

shug‘ullansa, u madaniyat, uning tilining hodisa va ifodasiga aylanadi. Borliqning insoniy ma‘nolarini izlayotgan falsafa insonda, jumladan, dunyoni bilish, o‘z-o‘zini bilish, o‘z-o‘zini egallash jarayonlarida chinakam inson bo‘lish istagini uyg‘otadi. Va shunchaki stipendiya faqat madaniyat uchun mumkin bo‘lgan asosdir. Ma‘naviy tajribani boyitish uchun bilim zarur, lekin u yuqori darajadagi madaniyat uchun ham, ba‘zan haqiqiy aql deb ataladigan narsa uchun ham etarli emas.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mamirovich, B. A. A., Azimjon o'g'li, A. A., & Yigitali o'g'li, Q. Y. (2023). YOSHLARNI HARBIY VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING USTUVOR VAZIFALARI. Scientific Impulse, 1(9), 1432-1434.
2. Abdugani, B., Bahridin, A., Bahodir, P., & Ugli, Y. A. B. (2021). Education Is the Foundation of Sustainability. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 14-17.
3. Abdugani, B., Bahridin, A., Bahodir, P., & Ugli, Y. A. B. (2021). Education Is the Foundation of Sustainability. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 14-17.
4. Abdugani, B., Bahridin, A., Bahodir, P., & Ugli, Y. A. B. (2021). Education Is the Foundation of Sustainability. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 14-17.
5. Abdugani, B., Bahridin, A., Bahodir, P., & Ugli, Y. A. B. (2021). Education Is the Foundation of Sustainability. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 14-17.
6. Mamirovich, B. A., & Oybekovich, B. U. (2022). THE ROLE OF AMIR TIMUR IN THE HISTORY OF THE PEOPLE OF CENTRAL ASIA AND THE WORLD. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(13), 828-832.
7. Mamirovich, B. A. (2022). IMPLEMENTATION OF PERSONAL DEVELOPMENT IN EDUCATION AND PATRIOTISM IN THEM FORMING EDUCATION AGE THE ROLE OF OUR ANCESTORS IN THE PROCESS. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(13), 833-838.
8. Mamirovich, B. A. (2022). IMPLEMENTATION OF PERSONAL DEVELOPMENT IN EDUCATION AND PATRIOTISM IN THEM FORMING EDUCATION AGE THE ROLE OF OUR ANCESTORS IN THE PROCESS. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(13), 833-838.
9. Mamirovich, B. A. (2022). IMPLEMENTATION OF PERSONAL DEVELOPMENT IN EDUCATION AND PATRIOTISM IN THEM FORMING EDUCATION AGE THE ROLE OF OUR ANCESTORS IN THE PROCESS. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(13), 833-838.
10. Юсупов, А., & Убайдуллаев, С. С. (2022). ЮКАК ВАТАНПАРВАРЛИК. СО ‘НГИ ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАР НАЗАРИЯСИ, 5(2), 155-158.
11. Болтабоев, А. М. (2023). ПАТРИОТИЗМ. IQRO, 1(2), 112-117.
12. Ikhtiyor, S., Mamirovich, B. A., Bukhodirjon, Y. A., & Shokhmukhammad, M. (2021). METHODS OF USING EDUCATIONAL AND SKILLS OF STUDENTS IN TRAINING. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(8), 109-111.